

Soms is beleefdheid het hoogst haalbare

Beatrijs Ritsema bij Meulenhoff:

Het grote etiquetteboek

Moderne etiquette

Soms is beleefdheid het hoogst haalbare

Beatrijs Ritsema

*Soms is beleefdheid
het hoogst haalbare*

Moderne manieren:
van tikkies na verjaardagsborrels
tot kerst afzeggen zonder ruzie

MEULENHOFF

ISBN 978-90-290-9947-9

ISBN 978-94-023-2271-2 (e-book)

NUR 400

Omslagontwerp: Alexandra de Vries

Auteursfoto: © Jörgen Caris

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2024 Beatrijs Ritsema en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Woord vooraf	7
<i>door Sylvia Witteman</i>	
Het leven gemakkelijker maken	11
<i>door Felix en Maarten Huygen</i>	
1 Vriendschap kent geen grenspost	17
<i>Vriendschap</i>	19
<i>Liefde</i>	31
2 Een vrouw krijgen, een man hebben	53
<i>Seks</i>	57
<i>Ongewenste intimiteit</i>	63
<i>Dating</i>	69
<i>Relaties</i>	77
3 De lusten en lasten van familie	103
<i>Familie</i>	105
<i>Kinderen en opvoeding</i>	137
4 Geschenken weiger je nooit	155
<i>Cadeaus</i>	157
<i>Feest en humelijk</i>	171
5 Op kantoor hangen of niet	181
<i>Werk</i>	185
<i>Vakantie</i>	193
<i>Geld</i>	197

6	Digitale manieren	211
	<i>Per beeldscherm</i>	213
	<i>Bellen</i>	223
7	Het openbare leven	229
	<i>Roken</i>	231
	<i>Moet ik er wat van zeggen?</i>	235
	<i>Aan tafel</i>	247
	<i>Buren</i>	257
	<i>Klassieke etiquette</i>	263
8	Frivole consumptie	271
	<i>Duurzaamheid</i>	273
	<i>Omgang met dieren</i>	279
9	Overlijden en ziekte	291
	<i>Overlijden</i>	295
	<i>Corona</i>	305
	Register	315

Woord vooraf

Van nature beschik ik niet over innerlijke beschaving. Aan etiquette werd in ons ouderlijk huis niet gedaan, want goede manieren golden als ‘truttig’, dus aten wij met de pannen op tafel, onze kleren mochten vies worden, en grove taal werd niet ontmoedigd, integendeel.

In mijn tienerjaren ontdekte ik dat niet iederéén er zomaar wat op los leeft, en dat mijn boertige gewoontes hier en daar verwondering of ergernis wekten. Wie niet als een paria door het leven wil gaan, besefte ik, moest zijn barbaarse neigingen waar mogelijk onderdrukken en verdoezelen met behulp van zogeheten ‘goede manieren’.

Maar wat zijn dat eigenlijk, goede manieren? In mijn uitermate on-keurige studentenjaren werd ik daar steeds benieuwder naar, en kocht in de ramsj het in nachtblauw kunstleder gebonden deeltje *Etiquette*, uitgebracht door de mysterieuze ‘Universiteit voor zelfstudie’.

Het bladeren maakte mij niet veel wijzer, want het ging voortdurend over hoeden, en wie die moest afnemen voor wie, over de finesses van het aankondigen van een verloving, en over visitekaartjes die bij kennissen aan de deur afgegeven moesten worden met of zonder omgevouwen hoekje, in voorkomende gevallen voorzien van de tekst ‘pour feliciter’ of ‘pour condoler.’

Ook leerde ik dat je niet zomaar iemand een bosje bloemen in de hand mag douwen, want bloemen betékenen iets. Een fresia staat voor onschuld, een viooltje voor trouw, en oranjebloesem voor vruchtbaarheid. Curieuze informatie voor iemand als ik, die meestal met de handen at, nooit bloemen kocht voor wie dan ook,

en wc-bezoek placht aan te kondigen met de tekst ‘Jongens, ik ga even schijten.’

Streven naar de juiste etiquette was iets bespottelijks, besloot ik ontgoocheld, en bovendien onbereikbaar voor normale mensen. Dus leefde ik voort als een stampende olifant in de porseleinkast der maatschappelijke relaties, waarbij ik, ter verzachting, hier en daar liet doorschemeren dat ik was grootgebracht in een grot, door hollenberen.

Maar zo’n twee decennia geleden ontdekte ik de rubriek van Beatrijs Ritsema. Haar etiquette-tips waren niet oubollig, potsierlijk en onbruikbaar, maar erg leuk om te lezen. Ik herinner mij nog levendig de wanhopige brief van iemand die bij vrienden thuis per ongeluk op hun cavia was gaan zitten. De cavia was op slag dood, en vervolgens bekoelde de vriendschap aanmerkelijk. Een nieuwe cavia voor ze kopen, was dat de oplossing?

Instinctief voelde ik aan van niet, en Beatrijs gaf me gelijk. ‘Het zal niet de financiële aderlating zijn, waar uw vrienden over mokken. Het zal wel slijten, en als het niet slijt, dan is de dood van een cavia blijkbaar belangrijker dan een goede vriendschap’.

Beatrijs behoudt hier volmaakt haar stiff upper lip, maar ik moest hardop lachen om het geval, want ik zag de scène helemaal voor me, dat zitten op die onnozele cavia, de excuses, die treurende vrienden, kostelijk allemaal. Bovendien las ik tussen de regels door dat Beatrijs die mensen, die uitbundig rouwden om een cavia, toch een piepklein tikkeltje mal vond.

Ik vermoedde in haar een geestverwante (zij het oneindig veel beschaafder) en werd een trouw lezeres van haar rubriek. Het ging nooit over hoeden of visitekaartjes; er werden steevast echte, hedendaagse vraagstukken onder de loep genomen, zoals: ‘Mijn vrouw wil niet dat de badkamer vies wordt, dus moet ik van haar mijn baard in de achtertuin trimmen “waar het restmateriaal kan verwaaien tussen de hortensia’s”’. (Beatrijs’ antwoord: ‘Ik raad u aan de eis van uw vrouw naast u neer te leggen en terug te keren naar de badkamer’.)

De man die van zijn baas te horen krijgt dat zijn Hello Kitty-broodtrommeltje ‘niet geheel past binnen de bedrijfscultuur van

een toonaangevende financiële dienstverlener'. Antwoord: 'Een broodtrommel is een broodtrommel, in wat voor kleur en met wat voor geinige opdruk dan ook uitgevoerd, en lunch valt onder de privétijd van de werknemer.'

De man die klaagt dat zijn vriendin met een pluchen konijn in bed slaapt: 'Wanneer uw vriendin haar konijn de hele dag met zich meesleept, zou u eens een gesprek met haar kunnen voeren over haar geestelijk welzijn en de afhankelijkheid van pluizige objecten, maar als dat konijn alleen maar als decorstuk in bed ligt raad ik u aan om u er niet aan te storen.'

Heerlijk allemaal, maar vaak ook nuttig. Toen ik eens in de trein een broodje zat te eten (voor de exegeten: er zat mozzarella met tomaat op) kreeg ik boze blikken van een man tegenover me. Deed ik soms iets verkeerd? Ik besloot ter plekke op te zoeken wat Beatrijs hiervan vond. 'Eten in het openbaar vervoer is tegenwoordig toegestaan' schreef ze genadiglijk. Maar ook hierbij meende ik weer iets tussen de regels door te lezen, namelijk: zelf zou Beatrijs zoiets nóóit doen.

Religieuze mensen vragen zichzelf in moeilijke omstandigheden vaak af: 'Wat zou Jezus doen?' Ik ben niet religieus, maar ook ik beland geregeld in situaties waarin ik niet weet hoe het moet. Dan vraag ik me steevast af: Wat zou Beatrijs doen?

Vaak hoef ik het antwoord dan niet eens meer op te zoeken. Want van haar heb ik inmiddels geleerd dat 'goede manieren' niet afkomstig hoeven te zijn van een onberispelijke opvoeding, of uit mysterieuze boeken. Meestal is het een kwestie van even rustig nadenken, goede smaak en rekening houden met een ander.

Dankzij Beatrijs ga ik nu gemakkelijker door het leven. Ja, ik ben nog steeds een barbaar, maar inmiddels wel een barbaar met een vernisje van beschaving. En met mijn handen eet ik alleen nog als alle andere aanwezigen het óók doen. Ik heb het niet opgezocht, maar ik voel het: dat mág, van Beatrijs.

Sylvia Witteman

Het leven gemakkelijker maken

Elke werkdag besteed Beatrijs Ritsema (1954–2023) twee trappen naar haar lichte en warme werkkamer op zolder. Daar las ze essays over literatuur en cultuur uit de nieuwsbrief Arts & Letters Daily en voerde ze correspondentie met haar lezers. Die kregen binnen twee werkdagen antwoord. Lang niet alle kwesties waren geschikt voor publicatie maar dat weerhield haar niet van haar scherpe advies.

Ze ging ermee door toen ze werd behandeld voor longkanker. Het gaf houvast. Tot vlak voor haar dood werkte ze stoicijns aan haar rubriek. Lezen en schrijven hielpen haar door moeilijke dagen. Ze was nieuwsgierig naar de brieven, ergerde zich soms over herhaalvragen. Dilemma's over cadeaus kwamen bijvoorbeeld telkens weer terug. Meestal zweeg ze over haar schrijfactiviteiten. Er te veel over praten bedierf haar teksten, vond ze. Dan waren de woorden niet vers genoeg meer.

In haar dagelijkse leven viel ze mensen niet lastig met advies. Ze was gereserveerd, mild en liberaal in haar oordeel. In die zin was ze gevormd door de jaren zestig en zeventig. Wel gebruikte ze haar kennis en ervaringen als sociaal psycholoog om het gedrag van anderen subtiel te beïnvloeden.

Spelletjes zijn sociale uitwisselingen of oefeningen, en die deed ze graag met haar kinderen en met anderen. Dat kon bridge zijn maar ook klaverjassen, een bordspel of variaties op het spel hints, waarbij je bekende mensen moet uitbeelden. Daarbij schoot ze een keer zo onbedaarlijk in de lach dat ze haar rib bezeerde.

Ze kon ook kortstondig uit haar slof schieten en overdrijven. De stevige toon joeg soms schrik aan. Ze schreef een protestbrief

tegen een lerares die de klas van Felix ‘groepsnormen’ wilde laten verkennen door het interviewen van onder andere de motorbende Hells Angels, die toen nog niet verboden was. Eenmaal op gang met schrijven raakte ze in een polemische stemming en betwijfelde ze zelfs het bestaan van groepsnormen: ‘Nu, in ons gezin bestaan helemaal geen duidelijke normen. Er heersen eenvoudig de gangbare etiquetteregels voor een prettige sociale omgang. Als iemand zich er niet aan houdt (wat regelmatig voorkomt), dan ligt hij/zij er helemaal niet uit, maar is er eenvoudig ruzie gedurende een half uur. Daarna is alles weer normaal.’

Over die ‘gangbare etiquetteregels’ valt te discussiëren. Ze drukten in ieder geval geen standsverschil uit, omdat ze het leven volgens haar gemakkelijker moeten maken.

In hoe het er thuis aan toe ging, had ze gelijk: er heerste een opgeruimde stemming. Conflicten sudderden niet door en eindigden even snel als ze waren begonnen. Wrok koesterde ze zelden. Ze stapte gemakkelijk over wrijvingen heen en begon weer opnieuw. Als tomboy – met donkere rookstem en vrijwel altijd in spijkerbroek onder fleurige bovenkleding – was ze kameraadschappelijk. Ze had een warme, medeplichtige glimlach. Als trouwe vriendin stuurde ze brieven of mails om contacten te onderhouden. Schrijfster Emma Brunt schreef daarover in de rubriek ‘Hemelpost’ van *HP/De Tijd*: ‘Ik werkte me zo nu en dan in de nesten en dan kwam jij me redden zonder een woord van kritiek. Het omgekeerde deed zich nooit voor, want jij had je zaakjes altijd op orde.’

Als ze op een gezellige avond een paar glazen ophad liet ze haar reserve varen, werd ze spraakzamer en stelliger in haar oordeel, dat ze met humor bracht. Ze was meester in de conversatie, meanderend en rijker aan vondsten dan discussie. Over conversaties had ze gelezen in fictie en non-fictie. Ze schreef erover en richtte met een groep vrienden een conversatieclub op.

Tijdens het eten waren er inspirerende gesprekken en dat konden uiteraard ook roddels of heftige discussies zijn. Er heerste nooit stilte aan tafel.

Feesten, gezelligheid, drinken, roken en andere uitspattingen werden gecompenseerd door haar strakke discipline daarbuiten.

De volgende ochtend begon ze op haar vaste tijd aan de dag-routine. Afspraken miste ze zelden. Ze was efficiënt, keek vooruit en had alles altijd op tijd af.

Huishouden kostte weinig tijd omdat ze het tot in de details strak had georganiseerd. Pannen moesten we met de hand afwassen en nooit in de afwasmachine doen. ‘Waar zijn de twee grote rode uien in een netje gebleven? Die zijn lekkerder en gemakkelijker schoon te maken dan vele kleine witte,’ schreef ze aan de lokale manager van Albert Heijn na een winkelverbouwing. Die kreeg ook een verhandeling over de verdwijning van de plastic afwasborstel: ‘Er is nu alleen de houten variant (met een slappe borstel die niet goed schoonmaakt) en eentje die wel van plastic is, maar met een veel te lange steel en een overbodige zuignap.’

Elk gehuurd zomerhuis werd meteen aan een kritische analyse onderworpen. Haar beperkte materialisme richtte zich op arbeidsbesparende voorwerpen, aanrechten met dubbele spoelbak en uiteraard goede verlichting om te lezen die vaak ontbrak. Ze was gehecht aan haar kleine uurtje koken met de klassieke-muziekzender op de radio. Weegschalen en dergelijke waren niet nodig want haar gevoel voor maten en gewichten was feilloos.

Een groot deel van haar leven bracht ze lezend door. Foto’s tonen haar in verschillende houdingen op de bank, buiten of in de trein met krant, boek of tijdschrift. Zeilen was leuk, zolang ze erbij kon lezen. Bij harde wind las ze in de kajuit. Zeeziek werd ze nooit.

Schrijven is veel lezen. De literatuur heeft haar adviesrubriek geïnspireerd. Met een fundament van klassiekers over de menselijke conditie als Jane Austen, de gezusters Brontë en George Eliot. Door haar verleden bij *Propria Cures* was ze gesteld op humor en satire, in woord en in beeld, zeker de Engelse. Dat konden cottageromans van Barbara Pym zijn, of humoristische campusromans van David Lodge, die ze nog geïnterviewd heeft, maar ook Nederlandse schrijvers. Alles nam ze ter hand, van Proust tot pulp. Dat laatste informeerde haar over de tijdgeest, net als de nieuwe non-fictieboeken die ze verslond, waaronder de feministische canon, al was ze geen militant. Germaine Greer

interviewde ze voor toenmalig weekblad *Vrij Nederland*, ‘een tamelijk majestueuze verschijning zonder ook maar iets van stugheid in haar bewegingen te leggen’. Van de psychologie hield ze de ontwikkelingen bij. Ze ging graag naar de film en in haar latere leven naar klassieke concerten, waarvan ze in haar latere jaren kenner werd. Met haar ijzeren geheugen kon ze het allemaal opdissen in haar essays en ook wel tijdens gesprekken, al etaleerde ze haar kennis niet.

Als kind had Beatrijs met haar ouders en twee jongere zussen over de hele wereld gereisd. Haar vader werkte als geoloog voor Shell. Ze werd geboren in Tunis, ging naar de kleuterschool in Bogota en volgde de lagere school in het Waalse dorpje Profondeville. Terwijl de rest van het gezin in Ankara verbleef, bracht ze de eerste twee jaar van haar middelbare school door op een door nonnen gedreven meisjesinternaat. ‘Die hele kostschoolperiode is vervloeid tot een mist van onschuld en opgewektheid,’ schrijft ze er achteraf over. ‘Ik had leuke vriendinnen.’ Loze momenten vulde ze met lezen, soms moest dat steels in bed. Het gezin eindigde in Den Haag. Haar moeder, van wie zij haar belangstelling voor literatuur erfde, werd er leraar Frans aan het lyceum. Zij was niet gemakkelijk, messcherp in haar oordeel en aangeslagen door het vroeg overlijden van twee dochters en het hersenletsel dat haar man overhield aan een bergongeluk.

Op het gymnasium werd Beatrijs actief in de schoolkrant. Later schreef ze tijdens haar studietijd in de jaren zeventig satirische stukjes voor het faculteitsblad van psychologie, een studie die doortrokken was van de vrije mentaliteit van de jaren zestig. Ze werkte aan een promotie, maar toen ze redacteur werd voor het satirische studentenblad *Propria Cures* stapte ze over op een andere onderzoeksbaan. *VN*-columniste en *Propria Cures*-veterane Renate Rubinstein las haar stukken en beval haar aan bij *NRC*, waarvoor ze van 1983 tot 2000 een column schreef. Tegelijkertijd werd ze redacteur van de boekenbijlage van *Vrij Nederland*. Ze schreef verscheidene essaybundels, waaronder *Ter harte: een leidraad voor de liefde*. Het belegerde ego gaat over het vergeefse streven naar individuele autonomie. In het niemandsland tussen

wet en persoonlijke verantwoordelijkheid bestaat een vergeten instantie waarop het belegerde individu een beroep kan doen: de etiquette, concludeerde ze.

Een belangrijke aanzet tot haar adviesrubriek was het ruim vijfjarige verblijf met haar gezin in Washington, waar Maarten correspondent was. Daar ontdekte ze dat de adviesrubriek een volwassen genre was dat zich niet beperkte tot vrouwenbladen. Voor Miss Manners in *The Washington Post*, Dear Abby, Ann Landers en later Dear Prudence op slate.com was etiquette pragmatisch.

Het kostte haar nog moeite om zo'n rubriek in Nederland te starten omdat de meeste redacties zoiets beneden hun stand vonden. Ze begon haar rubriek in weekblad *HP/De Tijd*. Later stapte ze over naar *Trouw*, dat het erop waagde. Een dagblad is geschikter voor een rubriek met vragen van lezers dan een weekblad dat afhankelijker is van losse kopers. Haar eigen website beatrijs.com bracht ook veel lezersvragen binnen. De adviezen kenden weinig poespas en waren praktisch gericht. Naast haar rubriek bleef ze boekbesprekingen schrijven voor *NRC* maar ook essays en columns voor *HP/De Tijd* en *Vrij Nederland*.

Met deze bundel van adviezen, columns en essays proberen wij het dagelijkse gemis te verzachten.

Felix en Maarten Huygen

Vriendschap kent geen grenspost

Op het gebied van vriendschap is het moeilijker afwijzen dan in de liefde. Seks is het onderscheidende element in deze vergelijking. Als je geen zin hebt in seks met de persoon die een verbaal of non-verbaal balletje heeft opgegooid, dan is het eenvoudig 'nee' en daar hoeft verder weinig aan toegelicht te worden. Het is niet leuk om iemand die avances maakt een blauwtje te laten lopen, maar het moet gebeuren, want seks uit medelijden wekt valse verwachtingen bij de tegenpartij en maakt terugtrekkende bewegingen in een later stadium alleen maar lastiger.

De keren dat ik mensen voor een vrijage heb afgewezen herinner ik me op een feitelijke manier zonder schuldgevoel, zoals je een slagboom neerlaat tegen ongewenste intimiteit. Beter van niet! De ene keer dat ik ondubbelzinnig nee zei tegen iemand die solliciteerde naar vriendschap herinner ik me daarentegen als pijnlijk en beschamend (voor mezelf, niet voor die ander). Misschien verdacht ik hem van een erotische geheime agenda, hoewel ik daar in andere gevallen geen bezwaar tegen had, misschien waren er andere aspecten die me tegenstonden. Hoe dan ook, ik smoorde elke mogelijke ontwikkeling van de overigens volstrekt premature betrekking in de kiem en hop, daar verdween hij van het toneel. Nooit meer gezien, nooit meer van gehoord.

Als ik terugdenk aan dit incidentje, schaam ik me over de botheid die ik vertoond heb. Was dat wel nodig? Ik ging te werk alsof hij me een oneerbaar voorstel deed, terwijl hij niet meer had voorgesteld dan eens een hapje te eten. Gewoon zoals vrienden en soms ook vage bekenden dat voortdurend doen. Al dan niet met bijbedoelingen – dat doet er niet eens toe – het is voor de gezelligheid en vanuit een aanvangswelwillendheid om je enige tijd

in een ander te verdiepen. Iemand afwijzen voor seks schuif je op het conto van ontbrekende lustgevoelens ('sorry, maar ik heb ze niet' met andere woorden: het ligt aan mij), terwijl iemand afwijzen voor een mogelijke vriendschap neerkomt op een afwijzing van de persoon zelf, die gewogen is en te licht bevonden.

Wat valt er te zeggen? De mededeling 'Sorry, ik vind je niet interessant genoeg om een paar uur mee te spenderen, laat staan om bevriend mee te raken' is een dreun die hard aankomt. Veel harder dan de mededeling dat iemand niet seksueel opgewonden van je raakt. De waarheid 'niet interessant genoeg' verschool ik dan ook wijselijk achter de geëigende dekmantel van 'sorry, geen tijd, heel druk, misschien later nog eens, *don't call me, I'll call you*', maar hard aankomen deed de boodschap evengoed. Geen tijd is geen prioriteit, dat weet iedereen.

Vriendschappen ontstaan vanzelf in gedeelde omstandigheden, omdat je elkaar voortdurend tegenkomt of bij toeval aan elkaar bent blijft hangen, zonder dat er een duidelijke grenspost is gepasseerd. De intensiteit van de vriendschap kan fluctueren, er kunnen zelfs seksepisodes in voorkomen, vriendschappen kunnen zich van de voorgrond naar de achtergrond van je leven verplaatsen en jarenlang in de ijskast vegeteren, maar er een officieel eind aan maken is (alweer in contrast met liefdesbetrekkingen) bijna ondoenlijk. In de liefde kun je zeggen: 'Ik maak het uit, zo gaat het niet langer, ik houd het niet meer met je uit.' Kort en krachtig dumpen en de verantwoordelijkheid ligt bij de dumper. Pijnlijk, maar conform de wetten van de liefde.

In de vriendschap staat er veel minder op het spel en gaat het alleen om het genoeg dat je aan elkaar beleeft. Ambigu, fluïde en uiteindelijk vrijblijvend omdat vrienden geen eisen aan elkaar stellen. Tenzij in reactie op verraad of andere kwaadwillendheid is het opzeggen van een vriendschap een nodeloos pijnlijke alsook aanmatigende actie. Het idee grenspost past niet in de vriendschap.

Vriendschap

Vriendschap beëindigen

Hoe een vriendschap te beëindigen? U pleitte eerder voor de methode van het stilletjes laten doodbloeden. Het voeren van een eerlijk gesprek is volgens u te pijnlijk. Toch denk ik, als je de vriendschap serieus neemt, dat je in staat moet zijn uit te leggen waarom je niet meer bij de ander past. Zo laat je mensen veel meer in hun waarde dan wanneer je hen zonder toelichting op een stiekeme manier afwijst.

Als iemand met zijn of haar geliefde wil breken, dan heeft de Aan de kant gezette partij recht op een gesprek, waarin een en ander wordt toegelicht. Het zou schandelijk zijn, wanneer een geliefde stiekem zonder enige verklaring uit het leven van de ander verdwijnt. De eerlijkheid in zo'n exitgesprek leidt overigens maar zelden tot tevredenheid bij de verlatene. Mensen voelen zich niet in hun waarde gelaten, wanneer iemand hun uitlegt dat hij/zij niets meer ziet in de verhouding. Hoe meer argumenten er worden aangevoerd, hoe meer de afgewezenen door bitterheid bevangen wordt. Dit geldt voor verbroken liefdesrelaties, maar ook voor verbroken vriendschappen.

Vriendschappen beginnen vaak intens. En later gaat dat weer over. Mensen verhuizen, komen in andere levensfasen terecht, ontmoeten andere mensen, verliezen hun belangstelling voor die ene vriend of vriendin. Soms eindigt vriendschap met een denderende ruzie, maar het domweg verzanden komt vaker voor. Uit elkaar gegroeide vrienden lijken op geliefden wier bekoelde relatie noodzaakt tot een scheiding. Maar het grote verschil is dat men tussen vrienden helemaal niet verplicht is om de ander omstandig de achtergronden van de verkoeling uit te leggen. Als de liefde een smeedijzeren band is die gekleefd moet worden, dan is vriendschap een stuk elastiek dat je kunt laten vieren. Men

kan heel goed een vriendschap in dubbelzinnigheid laten versloffen. De ander krijgt het heus wel door, maar kan gepikeerdheid vermijden door de verwijdering toe te schrijven aan andere oorzaken. 'Het leven is te druk' in plaats van 'hij/zij moet me niet meer'.

De ene vriend blijft lang na z'n studententijd verslingerd aan te veel drank. Een ander trouwt met een wel heel verkeerde vrouw. Een losbol-vriendin bekeert zich tot een geloof. Een voorheen ambitieus type krijgt vier kinderen en wentelt zich in het moederschap. Weer een ander krijgt maatschappelijk succes en belt nooit terug. Men kan besluiten deze vrienden de wacht aan te zeggen omdat ze niet meer dezelfde zijn als vroeger, of juist omdat ze te veel zijn blijven stilstaan, maar waarom zou je? In verslofte vorm kan zo'n vriendschap tot het levenseinde meegaan. Aspecten die nu afkeer en ergernis oproepen, kunnen jaren later volslagen onbelangrijk blijken. Een vriendschap waar geen definitieve streep doorheen is gehaald kan op een onverwacht moment toch weer bloeien. Waarom naar de guillotine gegrepen als er ook een ijskast voorhanden is?

Ik ken iemand die een vriend heeft, aan wie hij eigenlijk een hekel heeft. Hij vindt hem vervelend, omdat hij nooit iets boeiends te vertellen heeft en altijd dezelfde flauwe grappen maakt. Toch kan hij zichzelf er niet toe brengen het contact definitief te verbreken. Ook al heeft een versteende vriend weinig meer te bieden, het feit dat hij weet hoe je hond van twintig jaar geleden heette en hoe die ene onbereikbare geliefde eruitzag, is voldoende reden om hem niet uit je sociale landschap te schrappen.

Men kan niet al zijn vrienden trouw blijven, maar tussen onderhoud en afdanken ligt een schemergebied, waar het voor vergane vriendschappen niet onprettig toeven is. Wie niet tegen die ambiguïteit kan en steeds maar overbodige vrienden dumpst als kleren die uit de mode zijn geraakt, vernietigt uiteindelijk zijn eigen verleden.

Een vriendin loslaten

Een vriendin mailde mij enige tijd geleden dat ze geen contact meer met mij wil, omdat ik haar gekwetst zou hebben. Ik was me van geen kwaad bewust en vond haar beschuldiging totaal onterecht. Ik heb niet geantwoord op haar mailtje. Toen ik jaren geleden eens een conflict met haar wilde uitpraten, werd dat knallende ruzie zonder dat er iets verbeterde in onze omgang. Sindsdien zag ik er geen heil meer in om te reageren op haar vele verwijten. Ik liet het maar langs me afglijden steeds, maar achteraf gezien liet ik haar voortdurend over mijn grenzen gaan. Met dat laatste mailtje van haar was voor mij de grens bereikt. Ik heb geen contact meer met haar gezocht en zij dus ook niet met mij. Einde vriendschap, probleem opgelost, zou je zeggen. Toch zit ik er nog ontzettend mee in mijn maag. Ik vind het zo'n naar einde van een vriendschap die toch ook mooie kanten had. Ik begrijp niet waarom ik het zo moeilijk vind om haar los te laten, want het is me zonneklaar dat we beter af zijn zonder elkaar. Hoe kom ik van dat rotgevoel af?

U hebt de pest in, omdat u jarenlang tijd en energie in deze vriendschap hebt gestoken, terwijl u er weinig voor terugkreeg en zelfs werd afgekat. U was degene die gaf, uw vriendin was meer van het nemen. Dat is op zichzelf al vervelend, maar er komt nog bij dat zij een eind heeft gemaakt aan de vriendschap. Dat is dubbel onrecht! Eigenlijk had u degene moeten zijn die haar dumpte en niet andersom. Nu lijkt het net alsof u de kwaaië pier was in deze vriendschap. Het feit dat zij u beschuldigde van kwade trouw en dat zij u aan de kant heeft gezet maakt de situatie extra vernederend voor u.

U vraagt zich af hoe u van dat rotgevoel kunt afkomen. U schrijft zelf al: 'Het is me zonneklaar dat we beter af zijn zonder elkaar.' Houd vast aan dat gevoel! De schuldvraag doet niet meer ter zake, net zomin als uw voorstelbare behoefte om een en ander

recht te zetten en uw gelijk te halen. Deze vriendschap was niet meer te redden. U hebt jarenlang met haar vervelende kanten getobd, verheug u dat u deze last niet meer hoeft voort te slepen. Zo aantrekkelijk is die Sisyphus-rol nu ook weer niet. Er zijn genoeg andere mensen om het leuk mee te hebben. U raakt vanzelf gewend aan haar afwezigheid en over een tijdje is ze niet belangrijk genoeg meer om in uw hoofd rond te spoken.

Ongevraagde goede raad

Ik heb al jarenlang een goede vriendin, we kunnen over veel onderwerpen fijn van gedachten wisselen. Zij heeft één onhebbelijkheid, waar ik moeite mee heb: ze geeft mij ongevraagd adviezen. Toen ik ging verhuizen, adviseerde ze mij de tuin niet zo bewerkelijk te maken als bij het vorige huis. Nu ik een recreatiewoning heb, vindt ze dat ik bezoek zoveel mogelijk moet afhouden, omdat ik weinig ruimte heb. Zelf is ze wel twee keer langsgesproken en vroeg bovendien of ze haar buurvrouw, die ik van verjaardagen ken, mee mocht nemen. Ik weet niet goed hoe ik op deze adviezen moet reageren.

Trekt u zich er niets van aan! Goede raad is vaker een kwestie van stijl, enthousiasme of een bepaalde dringende manier van spreken dan een serieuze mededeling. Als uw vriendin meent dat u beter uit zou zijn met een minder bewerkelijke tuin of dat u bezoek moet afhouden, is dat alleen maar een lukrake gedachte die op dat ogenblik in haar hoofd opkomt. Een uur of een week later is ze niet alleen vergeten dat ze dat gezegd heeft, maar is ze zelfs vergeten dat ze het nodig vond dat u een makkelijke tuin zou krijgen!

De meeste uitlatingen van de meeste mensen zijn volstrekt onbelangrijk. Ze zeggen maar wat om iets te zeggen, zoals ze doeleloos de pluisjes van een uitgebloeide paardenbloem wegblazen.

Ook al menen ze op dat moment wat ze zeggen, ze gaan echt niet de volgende keer dat ze u zien controleren of u hun aanwijzingen wel hebt opgevolgd. Welnee, dan vallen hun weer nieuwe dingen op die om verse goede raad vragen. Neem de adviezen van uw vriendin niet letterlijk, hecht er geen waarde aan en schenk er zo min mogelijk aandacht aan. Reageer op een niet-verplichtende manier met 'Oké' (wat niet meer betekent dan 'Ik heb je gehoord') en leg het naast u neer.

Irritante laatkomers

Het lijkt wel steeds meer de gewoonste zaak van de wereld om afspraken op het laatste moment af te zeggen, of om veel te laat op een afspraak te komen, zowel op privé als zakelijk gebied. Voor mij voelt dit als het niet respecteren van ander-mans tijd. Spreek ik af om met klanten te (video)bellen, dan bellen ze gerust twintig minuten na onze geplande afspraak en al die tijd zat ik netjes naast de telefoon te wachten. Ze zeggen niet eens sorry! Zelfs mijn psycholoog heeft hier een handje van.

Met een goede vriendin afspreken betekent dat ze komt wanneer zij wil. Ze is zonder uitzondering minimaal een half uur te laat, maar vaak een uur. Of ze zegt op het allerlaatste moment af, terwijl ik mijn agenda voor haar vrijhoud. Als ik tegen mensen zeg dat ik het niet waardeer dat ze te laat zijn of niet komen opdagen, lijkt het niet tot ze door te dringen. Moet ik me aanpassen aan de nieuwe maatschappelijke omgangsvormen? Wat kan ik doen?

Dit is geen nieuw verschijnsel, maar iets van alle tijden. Ook vroeger had je mensen die standaard te laat kwamen opdagen of anderszins slordig met andermans tijd omgingen. Het is heel moeilijk om daarmee om te gaan, omdat het vaak

mensen zijn die last hebben van een uitstelsyndroom: ze zijn ambitieus, plannen hun agenda vol met taakjes, maar doen dat op een onrealistische manier en beginnen nooit op tijd. Enfin, dat is verder uw probleem niet. U vraagt zich af wat u hiertegen kunt doen. De meeste mensen gaan trouwens wél zorgvuldig om met hun afspraken. Uw klacht, hoe vervelend ook, betreft uitzonderingen.

De belangrijkste remedie is, zoals meestal: 'lik op stuk geven'. Zeg van tevoren tegen uw vrienden en vriendinnen, uw psycholoog en uw klanten dat u voortaan een kwartier (of tien minuten – wat u een redelijke termijn lijkt) zult wachten bij een afspraak en dat u daarna iets anders gaat doen: naar huis of naar de bioscoop of wat dan ook. U hebt eenvoudig geen zin meer om uw tijd te verdoen aan wachten en u gaat het ook niet meer doen. Als u uw dreigement uitvoert en inderdaad ervandoor gaat na een kwartier, zullen ze waarschijnlijk proberen om zich beter aan de afgesproken tijd te houden. Zo niet, dan bent u in ieder geval de frustratie van uw eigen tijdverlies kwijt.

Lastige een-op-eencontacten

Als man (28) heb ik nooit echt een vriendengroep gehad. Wel heb ik door de jaren heen een-op-een vriendschappen opgebouwd. Het voordeel van een vriendengroep is dat je verzekerd bent van uitstapjes en gezamenlijke activiteiten. Het voordeel van een-op-eencontacten is dat je de ander beter leert kennen. Vaak kiezen een vriend en ik een activiteit uit (zoals voetbal, tennis, bowlen of golfen) en gaan we naderhand iets eten. Tijdens het sporten of de activiteit vermaak ik mij opperbest, maar met samen aan een eettafelje heb ik meer moeite. Het is niet dat ik niet geïnteresseerd ben in wat de ander zegt en ik wil ook best mijn verhalen delen, maar aan zo'n eettafelje voelt het contact geforceerder dan wan-